

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Лубкович Наталія Зіновіївна

УДК 94(477)(092)

**ГРОМАДСЬКА І НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВГЕНА ХРАПЛИВОГО
(1898–1949 рр.)**

07.00.01 – історія України

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Тернопіль – 2012

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Зуляк Іван Степанович,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка, завідувач
кафедри стародавньої та середньовічної історії

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Добржанський Олександр Володимирович,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, завідувач кафедри
історії України

кандидат історичних наук, доцент
Чуйко Інна Степанівна,
Тернопільський національний
економічний університет, доцент
кафедри документознавства, інформаційної діяльності
та українознавства

Захист відбудеться «13» березня 2012 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.04 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2, каб. № 31 (зала засідань).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий «9» лютого 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. М. Москалюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. За роки української державності наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. розширено тематику досліджень в українській історичній науці, повернуто українському народові багато його визначних постатей – науковців, політиків, громадських діячів. Історична персоналістика стала важливим напрямком наукових досліджень сучасності. Історія будь-якої країни, кожного напрямку діяльності є персоніфікованою, позаяк усі об'єктивні процеси суспільно-політичного розвитку проходять через індивідуальний досвід.

Пошук історичної об'єктивності змушує звертатися до узагальнення діяльності діячів національного відродження кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. У зв'язку з цим набуває особливої актуальності дослідження громадської та наукової діяльності Євгена Храпливого (1898–1949 рр.) професора, доктора економіки, видатного дослідника соціально-економічних проблем сільського господарства. Протягом 1928–1939 рр. він був головним директором товариства “Сільський господар”, керівником організаційного відділу та редактором його періодичних видань. Упродовж 1929–1939 рр. вийшло у світ 524 публікації Є. Храпливого, присвячених кооперації та агрономії. Він значну увагу приділяв сільськогосподарській освіті, став засновником хліборобського вишколу молоді (ХВМ). З 1932 р. тісно співпрацював з НТШ у комісії економії, соціології і статистики та науково-технічній секції. У 1935 р. Є. Храпливого обрано дійсним членом цієї наукової інституції.

У сучасній історичній науці практично відсутні комплексні дослідження, які б висвітлювали в повному обсязі його громадську та наукову діяльність. Натомість маємо лише побіжні неоднозначні огляди окремих аспектів ролі Є. Храпливого в кооперативному житті Західної України у міжвоєнний період.

Актуальність теми роботи викликано потребою дослідження діяльності Є. Храпливого як громадського діяча та ученого, всебічного аналізу його наукового доробку, подолання упередженого ставлення до його імені. Усе це актуалізує проблематику дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в рамках планів науково-дослідної роботи кафедри стародавньої та середньовічної історії Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Автор дисертації брала участь у виконанні теми “Актуальні проблеми історії, культури, освіти, науки і техніки України” (державний реєстраційний номер 0111U009915).

Мета дослідження – дослідити громадську і наукову діяльність Є. Храпливого.

Для досягнення мети автор ставить перед собою такі **завдання**:

- проаналізувати формування Є. Храпливого як особистості, громадського діяча і науковця;
- з'ясувати різні аспекти громадської діяльності ученого, ввівши в науковий обіг маловідомі сторінки його біографії;
- висвітлити основні напрямки його наукової діяльності, її значення для української науки;
- дослідити вплив праць автора на становлення кооперативного руху в Західній Україні;
- розкрити його редакційно-видавничу, журналістську роботу як складову громадської та наукової діяльності;
- вивчити діяльність Є. Храпливого в товаристві “Сільський господар”;
- простежити його внесок у пропаганду сільськогосподарських знань;
- з'ясувати роль Є. Храпливого у розвитку хліборобського фахового шкільництва.

Об'єкт дослідження – суспільно-політичні, господарсько-економічні, культурно-просвітні процеси, що відбувались в Східній Галичині у досліджуваний період.

Предметом дослідження є особливості і тенденції громадської та наукової діяльності Є. Храпливого.

Методологічна основа дослідження. Дослідження громадської та наукової діяльності Є. Храпливого першої половини ХХ ст. у Східній Галичині та в еміграції здійснено на основі об'єктивності та достовірності. Використовуючи при цьому різні наукові принципи, зокрема, історизму, системності, об'єктивності,

У комплексі з науковими принципами, використаними під час дослідження громадської та наукової діяльності Є. Храпливого, поєднуються методи, що визначаються метою, завданнями, джерельною базою, наявною методологічною основою соціально-гуманітарного пізнання. Розв'язуючи конкретні дослідницькі завдання використано такі групи методів: загальнонаукові та спеціальні (порівняльний, типологічний, проблемно-хронологічний, структурно-функціональний, узагальнення, описовий).

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період життя і діяльності Євгена Храпливого: 22 червня 1898 р. – 6 травня 1949 р. Такі хронологічні рамки дозволяють максимально з'ясувати і визначити його внесок у громадське та наукове життя Східної Галичини, окреслити місце та роль в господарсько-економічному русі.

Територіальні межі дослідження обмежуються Східною Галичиною, географічним регіоном, що входив до складу Австро-Угорської імперії і складався з дванадцяти округів, у міжвоєнний період, згідно з новим адміністративно-територіальним поділом

Другої Речі Посполитої, до складу Східної Галичини входило Львівське, Станіславівське і Тернопільське воєводство, а з вересня 1939 р. ці землі входили до УРСР.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що у ній зроблено спробу дослідити громадську та наукову діяльність Є. Храпливого – професора, доктора економіки, ідеолога і практика європейської аграрної науки, дослідника соціально-економічних проблем сільського господарства, захисника матеріальних, соціальних і національних інтересів західноукраїнського селянства.

У дисертації охарактеризовано діяльність Є. Храпливого у молодіжних громадсько-патріотичних організаціях та національному русі у роки Першої світової війни; висвітлено основні напрямки його наукової діяльності та її значення для української науки; досліджено вплив Є. Храпливого на становлення кооперативного руху в Західній Україні; висвітлено його діяльність як публіциста, журналіста і видавця науково-популярної та періодичної літератури для селян; з'ясовано роль Є. Храпливого у розбудові фахового хліборобського шкільництва.

На основі критично проаналізованих фактів, реконструкції окремих суспільно-політичних та господарсько-економічних подій, досліджено суспільно-політичні і наукові погляди Є. Храпливого.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що фактичний матеріал, теоретичні положення та висновки можуть бути використані при підготовці узагальнених та спеціальних праць про громадську та наукову діяльність Є. Храпливого, досліджень з історії української економічної думки, історіографічних і краєзнавчих видань, посібників, спеціальних статей, а також можуть бути впроваджені у вузівські навчальні дисципліни: “Історія України”, “Історичне краєзнавство” тощо.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи оприлюднені на Міжнародних та Всеукраїнських конференціях: Міжнародній науковій конференції “Просвіта” в національно-культурному житті українського народу” (Тернопіль, 8–10 грудня 2008 р.), III Волинській Міжнародній історико-краєзнавчій конференції (Житомир, 12–13 листопада 2010 р.), Четвертій науковій краєзнавчій конференції “Історичні пам’ятки Галичини” (Львів, 10 листопада 2006 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Розвиток і збереження українського села – нагальна потреба сьогодення”, присвяченій 110-річчю від дня народження професора Євгена Храпливого та 110-річчю національного аграрного університету (Заліщики, 15–16 травня 2008 р.), Всеукраїнській науковій конференції VI Богданівські читання (Черкаси, 10 грудня 2010 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 9 наукових працях, з них 5 опубліковані у фахових виданнях України, 4 – матеріали конференції.

Структура дисертації. Робота складається з переліку умовних позначень, символів, скорочень і термінів, вступу, чотирьох розділів, 11 параграфів, висновків, списку використаних джерел (550 позицій), додатків (5 таблиць). Обсяг основного тексту дисертації – 192 сторінки. Загальна кількість сторінок – 250.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання, об'єкт та предмет наукового пошуку, хронологічні рамки, територіальні межі, методи дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів, практичне значення дисертації, подано інформацію про апробацію результатів дослідження та його структуру.

У першому розділі **“Історіографічні, джерелознавчі та методологічні засади дослідження”** проаналізовано стан досліджуваної проблеми в українській історіографії, охарактеризовано архівні матеріали, друковані, рукописні джерела та методологічні засади дослідження. Наукову літературу, що стосується досліджуваної проблеми поділено на три періоди. Історіографія першого періоду характеризується незначним обсягом відгуків та рецензій, написаних у довідково-інформаційному, мемуарному, рецензійному та науково-публіцистичному дусі із приводу публікації Є. Храпливого. Перші публікації про нього з'явилися відразу ж після виходу його праць, критично оцінених І. Витановичем та К. Коберським. Окремо відзначимо невелику за обсягом статтю біографічного характеру в “Українській Загальній Енциклопедії” за редакцією І. Раковського.

Другий період окреслено 40–80-ми рр. ХХ ст. Студії про Є. Храпливого на цьому етапі друкувалися лише в еміграції. Першим, хто написав коротку розвідку про Є. Храпливого в газеті “Час” у 1949 р., був його друг і співробітник, відомий науковець, етнограф З. Кузеля. У ній він коротко розповів про життєвий шлях та науковий доробок вченого. Саме його стаття стала основою подальших досліджень про Є. Храпливого.

Окрім З. Кузелі, коротко про життєвий і творчий шлях, науковий доробок Є. Храпливого у своїх працях писали І. Витанович, І. Кедрин, В. Кубійович, А. Качор. Важливим доробком А. Качора є стаття “Євген Храпливий. З приводу 30-ліття смерті”. Для її написання автор використав власні публікації 1979 р. на сторінках “Свободи”, “Канадійського фермера”. У ній узагальнено подано життєвий і творчий шлях, науковий доробок визначного громадського діяча, заслуженого економіста, одного з дослідників сільського господарства, професора Є. Храпливого й коротку історію товариства “Сільський господар”, якому він присвятив найкращі роки свого життя. Цінним є поданий у кінці книги бібліографічний список друкованих праць, складений Є. Храпливим.

Новим етапом дослідження громадської та наукової діяльності Є. Храпливого став період незалежності України. Спочатку його постать розглядалася в контексті дослідження соціально-економічного, господарського становища українського селянства

в Східній Галичині. При цьому основними центрами дослідження цієї тематики стали Львівський національний університет імені Івана Франка, Львівська комерційна академія, Тернопільський національний економічний університет.

Комплексне дослідження українського кооперативного руху здійснив професор С. Гелей. У праці “Діяльність Крайового кредитного союзу в першій половині ХХ ст.”. Він започаткував вивчення західноукраїнської кооперації. Під його керівництвом науковці Львівської комерційної академії та Інституту українознавства імені І. Крип’якевича НАН України підготували видання “Історія кооперативного руху”, “Історія споживчої кооперації України”, “Українські кооператори. Історичні нариси”.

Окремо деякі аспекти кооперативної діяльності Є. Храпливого досліджено В. Чайковським, Р. Матейком, Ю. Токарським, Л. Пинда, М. Романюком.

З нагоди 100-річчя з дня народження Є. Храпливого (1998 р.) у Львові видано книгу за редакцією І. Гургули “Євген Храпливий”, у львівській пресі з’явилися статті С. Злупка “Теоретик і організатор модерного хліборобства”, “Наука суспільної агрономії Є. Храпливого”, Ф. Ковалю “Був аграрієм за покликанням. До 100-річчя від дня народження Є. Храпливого”, Й. Децовського “...Любив гармонію в усьому”.

Особливу цінність становить монографія С. Злупка “На чатах рідної землі”, у якій на основі значної джерельної бази з’ясовано ідейні засади розвитку національного українського господарського життя на західноукраїнських землях, проаналізовано наукову спадщину, агрономічну та громадську діяльність Є. Храпливого у міжвоєнний період. У другій частині монографії подано уривки з історико-економічних праць вченого. Однак, незважаючи на зацікавленість творчим доробком і постаттю Є. Храпливого, ці публікації фрагментарно відображають його світогляд і діяльність.

Окремі аспекти суспільної агрономії у діяльності Є. Храпливого розглядає в монографії Л. Рева-Родіонова, яка чи не найповніше висвітлює історію товариства “Сільський господар” (1899–1944 рр.) та Г. Шевчук у дисертації “Фахово-господарська та культурно-освітня діяльність товариства “Сільський господар” (1899–1944 рр.)”.

У 1999 р. про Є. Храпливого опубліковані науково-публіцистичні статті у газетах: “Самостійна Україна”, “Шлях перемоги”, “Поступ”, “Українське слово” до 50-ти річчя від часу смерті Є. Храпливого. У них автори висвітлюють окремі аспекти біографії, наукової спадщини, громадсько-суспільної та кооперативної діяльності вченого. На жаль, більшість із них є переважно загальними, науково-популярними, їм притаманні вузькість джерельної бази й недостатнє використання архівних документів.

Серед публікацій останнього часу варто назвати праці К. Курилишина “Українська легальна преса періоду німецької окупації (1939–1944 рр.)” у двох томах, С. Костя “Історія української журналістики (західноукраїнська преса першої половини ХХ ст.: структура, проблематика. Книга перша)”.

На сучасному етапі постать Є. Храпливого викликає зацікавлення у дослідників. Проте, проведений аналіз стану наукової розробки проблеми свідчить про те, що досі не стало предметом вивчення у вітчизняній історії питання ролі і значення українського вченого в громадському та науковому житті України в першій половині ХХ ст., відсутня ґрунтовна і комплексна узагальнююча праця, у якій би висвітлювалось життя та багатогранна діяльність Є. Храпливого, його місце в економічному поступі Східної Галичини.

Архівні матеріали, що складають джерельну базу дисертаційного дослідження відображають основні аспекти означеної нами теми. Значний масив матеріалів залишається неопублікованим.

До важливих джерел, що характеризують Є. Храпливого як науковця, відносимо його праці, умовно поділяючи їх на дві групи: дослідження питань кооперативного руху в Східній Галичині і вивчення аграрних проблем західноукраїнських земель. Євгену Храпливому належить значна кількість друкованих наукових, науково-публіцистичних статей і праць, що характеризують його багатогранну діяльність. А саме, збірники, посібники з історії та економіки сільського господарства, досягнень суспільної агрономії, сільськогосподарської освіти, розвитку кооперації та інших проблем рідного краю, аналізу досвіду європейських країн у галузі сільського господарства.

Джерельну базу дисертації можна умовно поділити на такі групи: документи і матеріали державних архівів України; щорічні звіти дирекції гімназії Франц-Йосифа у Тернополі за 1908–1914 рр.; документи, що стосуються діяльності вченого в НТШ та інших товариствах та організаціях; матеріали періодичних видань; наукові, публіцистичні та журналістські праці Є. Храпливого.

Фундаментальний та найбільш обширний матеріал складають архівні документи. Переважна частина документів з діяльності Є. Храпливого зберігається у Центральному державному історичному архіві у м. Львові. Особливої уваги заслуговує фонд 302 “Краєве господарське товариство “Сільський господар”, м. Львів”, що охоплює 795 справ за період з 1899–1944 рр. Цінність представляють обіжники, інструкції, правила внутрішнього розпорядку роботи секцій товариства, директивні документи польської влади (справи 1–93); звіти, плани, інформація про організаційний стан і роботу товариства, галузевих відділів і референтів дирекції, філій і гуртків (справи 94–217, 315–

398), протоколи з'їздів агрономів і нарад українських господарських організацій (справи 218–282); листування з польськими органами влади (справи 399–409 а), філіями товариства, українськими господарськими та просвітницькими організаціями (справи 410–467); штати і співробітники (справи 687–775).

У фонді 309 “Наукове товариство імені Шевченка, місто Львів. 1757–1949 рр.” є інформація, пов'язана з біографіями та науковою діяльністю членів товариства. У справі 390 “Біографія членів товариства на букви Ф–Я” подано автобіографію Є. Храпливого зі списком найважливіших наукових праць. Фонд 328 “Редакція “Української Загальної Енциклопедії”, м. Львів”, представлений матеріалами про редакційну діяльність Є. Храпливого.

Особливе місце займають матеріали культурно-освітніх та суспільно-політичних організацій з якими співпрацював науковець. Це фонди 344 “Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), м. Львів”, 348 “Товариство “Просвіта”, м. Львів”.

Матеріали, що частково висвітлюють діяльність Є. Храпливого в громадсько-політичному й соціально-економічному житті (через призму діяльності “Сільського господаря”), зберігаються у Державному архіві Тернопільської області, вони представлені фондом 485 “Повітові Римо-католицькі деканати Галицького намісництва 1784–1903 роки”, у якому є метричні книги за 1880–1899 роки, які фіксують дату народження і хрещення Є. Храпливого. Цінність представляє і фонд 7 – “Бережанське повітове староство”, у якому йдеться про заснування сільськогосподарської школи в с. Шибаліно Бережанського повіту.

У Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України у фонді 3795 “Українська господарська академія в Подебрадах Чехословацької Республіки” містяться документи про зв'язки академії з товариством “Сільський господар”.

Незначна частина інформації знаходиться у Центральному державному архіві громадських об'єднань України у фонді 1 “Питання, розглянуті на засіданнях Політбюро, Оргбюро та Секретаріату ЦК Компартії України”.

Важливими є матеріали, що зберігаються в Інституті дослідження української діаспори, створеному згідно з рішенням Вченої ради у січні 2002 р. при Національному університеті “Острозька академія”. Бібліотека і архів якого формуються, переважно, завдяки надходженням матеріалів з діаспори. У книгозбірні зберігаються унікальні видання Українського Вільного Університету, в якому Є. Храпливий працював професором кооперації та сільськогосподарської економіки в еміграційний період. Л. Храпливою-Щур засновано архівний фонд (29 од. зб.) “Євген Храпливий”, у якому містяться матеріали, що розкривають деякі аспекти життя та діяльності її батька.

Першоджерелами є “Звіти дирекції ц.к. гімназії Франц-Йосифа I в Тернополі (1908–1914 рр.)”, що являють собою дані про щорічну діяльність гімназії, списки учителів, предметів, що викладалися, а також списки учнів, які навчалися і в яких класах. Річні “Звідомлення з праці Краєвого Товариства Господарського “Сільський господар” у Львові (1928–1939 рр.) є зведеною інформацією про діяльність вказаного товариства, загальні умови праці, захист інтересів хліборобів, організаційну, фахову, культурно-освітню працю товариства.

У “Хроніках НТШ” подавалася інформація про діяльність товариства, а саме, протоколи зборів, звіти з наукової діяльності, роботу ревізійної комісії, секцій, адміністрації тощо.

Джерелознавчий характер мають періодичні видання, у яких друкувалися праці Є. Храпливого, або ж відомості про його діяльність: “Господарсько-кооперативний часопис” за 1925–1936 рр. (головним редактором якого упродовж 1930–1934 рр. був Є. Храпливий), “Сільський господар” за 1928–1944 рр., “Сад і город” (1939 р.), “Хліборобська молодь” (1934–1939 рр.), “Календар “Сільський господар” (1927–1944 рр.), “Український пасічник” (1938–1939 рр.; 1942 р.). У них, крім статей Є. Храпливого, друкувалися офіційні концептуальні програмні матеріали з питань організаційного реформування різних сфер селянських господарств, навчально-методичні статті, повідомлення щодо досвіду впровадження наукових рекомендацій тощо.

Інформативністю відзначаються шість номерів науково-дослідного журналу “Український агрономічний вісник” (1934, 1938 рр.). Часопис став збірником праць, присвячених агрономії та спорідненим їй наукам в Україні та світі. Містить матеріали про сільське господарство, а також хроніку подій агрономічного життя, подає огляд нових видань у сфері агрономії. Головним редактором цього періодичного видання був Є. Храпливий.

Цінний джерелознавчий матеріал міститься також в журналах та часописах, з якими тісно співпрацював Є. Храпливий: ілюстрований часопис українських молочарів – “Українське молочарство” (1926–1927 рр.), суспільно-економічний місячник – “Кооперативна республіка” (1928–1937 рр.), ілюстрований популярно-науковий журнал – “Життя і знання” (1931–1932 рр., 1939 р.), сільськогосподарський журнал – “Український хлібороб” (1942 р.).

Опрацьовані також періодичні видання “Діло” (1928–1939 рр.), “Свобода”, урядовий орган Українського народного союзу в США (Jersey city, New York 1918–2009 рр.), орган внутрішньої інформації професорів й студентів за 1947 р. – “Вісті Українського

господарсько-технічного інституту (УТГУ) (Регензбург)”, “Наукові записки УТГУ” за 1948 р. тощо.

Важливою джерельною базою дисертації є теоретичний доробок українських вчених і визначних громадських діячів, провідників і агрономів “Сільського господаря” міжвоєнного часу – Ю. Павликовського, А. Романенка, М. Холевчука, Я. Зайшлого.

Проведений джерелознавчий аналіз досліджуваної теми підтверджує, що при з’ясуванні різних аспектів громадської і наукової діяльності відомого українського вченого Є. Храпливого, важливе значення має вивчення і залучення до наукового обігу архівних матеріалів, періодичних видань, наукових, публіцистичних та журналістських праць, їх аналіз, узагальнення і систематизація.

У другому розділі **“Громадська діяльність”** розглянуто становлення особистості і формування світогляду Є. Храпливого, охарактеризовано його громадську працю на основі введення до наукового обігу маловідомих сторінок біографії.

Формуванню особистості Є. Храпливого та його громадському становленню слугували: тогочасна суспільна українська дійсність, навчання в рідному краї та закордоном, визвольні змагання у лавах Української Галицької Армії, що в подальшому визначили його громадську позицію, поведінку, національну жертвовність і працьовитість, якими супроводжувалася його діяльність у наступні роки. Є. Храпливий походив з родини священика і її вплив, особливо діда – активного громадського діяча, просвітянина, високоосвіченої і національно свідомої людини С. Ганкевича, мав величезне значення на становлення його світогляду.

Навчаючись у Відні, Є. Храпливий став членом студентського товариства “Січ”. Саме там проявив себе активним діячем, відігравав одну із провідних ролей у студентському русі. Ще восени 1918 р. він разом з головою “Січі” З. Пеленським підписав меморіал до австрійського уряду з вимогою надати самостійність Східній Галичині, за що поліція притягнула їх до відповідальності. У Відні став одним з ініціаторів забезпечення матеріальної допомоги українським студентам. З цим питанням він виступав на з’їзді Центрального союзу українського студентства (ЦеСуС) у Празі в 1923 р. Пізніше, у 1941 р., входив до засновників комісії допомоги українському студентству (КоДУС) у Львові, а у 1945 р., разом з З. Кузелею і Р. Димінським, відновив діяльність КоДУС в еміграції. До самої смерті Є. Храпливий займав місце першого заступника голови КоДУС та опікуна студентської молоді в Ерлянгені. За заслуги перед організацією та в його світлу пам’ять КоДУС заснував стипендію його імені.

У рідному краї громадська діяльність Є. Храпливого розпочалася ще за шкільною партою, коли він разом зі своїм старшим братом Романом входив до складу юнацької

спортивної дружини “Поділля III”. Будучи українським патріотом та одним з керманців сільськогосподарської роботи в Східній Галичині, не стояв осторонь політичної ситуації в краю, а був громадсько активним. Належав до УНДО та брав участь у діяльності Львівської хліборобської палати (ЛХП). У 20–30-ті рр. ХХ ст. Є. Храпливий належав до творців української політекономії, спільно з високоосвіченими економістами, кооператорами, банкірами, такими як, Ю. Павликовським, О. Луцьким, С. Кузиком працював у сфері формування української кооперації у Польщі. Польські економісти того часу ставили українську кооперацію – “Маслосоюз”, “Центросоюз”, “Українбанк”, “Сільський господар” з РСУК за приклад польській громаді.

Громадська діяльність Є. Храпливого тісно пов’язувалася з Українським технічним товариством у Львові (УТТ) та Товариством українських агрономів (ТУА), а також з діяльністю “Пласту”.

УТТ – історичне професійне об’єднання українських різнофахових інженерів, засноване 28 лютого 1909 р. у Львові. Кількість членів товариства щороку зростала, на початок 1930 р. нараховувало 286 українських інженерів, серед них і Є. Храпливий, якого обрано членом товариства 2 лютого 1930 р. Він увійшов до складу ревізійної комісії ради УТТ, разом з Ю. Павликовським, А. Мудраком і А. Мельником. Завдяки виданням “Технічних вістей” та “Українського агрономічного вісника”, що вийшов у 1934 р., Є. Храпливому вдалося згуртувати біля себе інженерів та агрономів.

Значний його внесок і в розбудові ТУА. Будучи одним із членів-засновників, Є. Храпливий, свою громадську діяльність у товаристві тісно пов’язував з видавництвом сільськогосподарської літератури та розбудовою хліборобського шкільництва.

Беручи до уваги вміння знаходити спільну мову з молодим поколінням, Є. Храпливий брав активну участь й у діяльності Пласту, де він займав провідне становище і завдяки своїй наполегливій праці визначне місце – скаутмайстер, дійсний член I-го куреня ім. С. Тисовського. До Пласту Є. Храпливий вступив ще перед Першою світовою війною, однак до активної пластової діяльності приступив в еміграції, восени 1945 р. У місті Ерлянген, в північній Баварії, було організовано пластову станицю, якою керував Є. Храпливий, причетний до створення у 1947 р. (де багато українських студентів згуртувалися навчаючись в Ерлянгенському університеті) курія “Лісових Мавок”.

Наведені факти переконливо доводять, що громадську діяльність Є. Храпливого в українських установах справедливо можна віднести до однієї з основних віх у його житті.

У третьому розділі **“Наукова діяльність”** висвітлено наукову, науково-організаційну та редакційно-видавничу діяльність Є. Храпливого в галузі суспільної агрономії та дослідженні питань розвитку кооперативного руху в Східній Галичині.

Здійснений аналіз основних аспектів наукової діяльності Є. Храпливого дає нам підстави стверджувати, що усі його зусилля в пропаганді суспільної агрономії скеровувалися на об'єднання усіх українських господарських та культурно-освітніх установ за культурне й господарське відродження села.

У своїх працях Є. Храпливий виступав за раціональне господарювання, належну оцінку праці хліборобів з боку держави та суспільства, раціональне використання українського капіталу, культурний розвиток села, його добробут. Саме в суспільній агрономії Є. Храпливий вбачав ту сферу праці, що виступала важливою ланкою організації хліборобів. Одним з найважливіших засобів піднесення якої він вважав освіту і науку.

Окресливши широкий спектр завдань суспільної агрономії, Є. Храпливий прийшов до висновку, що без агронома, без організації агрономічної праці неможливий поступ українського селянства Східної Галичини. Саме на агронома – кваліфікованого економіста, організатора, пропагандиста розраховував учений у наданні агрономічної допомоги найширшим верствам сільських господарів.

У своїх дослідженнях, враховуючи досягнення світової теорії та практики в аграрному секторі, Є. Храпливий науково обґрунтував організаційні та методологічні основи суспільної агрономії та пристосував їх відповідно до соціально-економічних та політичних умов Східної Галичини.

Роботу Є. Храпливого в НТШ справедливо можна віднести до однієї з основних віх у його науковій діяльності. Він не міг стояти осторонь того життя, яке вирувало в цій науковій установі. Безперечно, що перебування Є. Храпливого в НТШ не можна звужити виключно до господарсько-організаційних функцій. Довголітнє членство в ньому базувалося, головним чином, на наукових досягненнях вченого. Окрім виголошених доповідей, розвідок, рецензій та видання наукових праць, таких як “Плекання рогатої худоби в Галичині 1880–1932” (1938–1939 рр.), “Господарство Галицько-Волинських земель” (1936 р.), “Карпатська Україна в числах” (1938–1939 рр.), “Господарство Холмщини і Підляшшя зі світлинами, діаграмами і картами” (1944 р.), Є. Храпливий брав активну участь у виданні “Української Загальної Енциклопедії”, “Енциклопедії Українознавства”, підготував до друку “Українську Сільськогосподарську Енциклопедію”, перший зшиток якої вийшов у 1939 р.

Будучи одним з організаторів кооперативного молочарства, Є. Храпливий опублікував низку статей з організації молочарства в селянському господарстві. Зокрема такі, як: “Дещо про молочарство в Данії”, “Століття плуга (винахід Франца Веверки)”, “Праця кооперативної молочарні для піднесення сільського господарства”, “Дещо про

організацію та працю сільськогосподарських кружків при кооперативах”, “Стан кооперації на Самбірщині”, “Погляд на наше кооперативне молочарство”.

У них учений прагнув зорієнтувати українського селянина на досягненнях світового науково-технічного прогресу в галузі сільського господарства, пропагуючи ці досягнення для використання у селянських господарствах з метою зменшення застосування людського ресурсу та покращення якості продукції. Для кращого розуміння проблеми висвітлював досвід зарубіжних країн. Значну увагу в статтях Є. Храпливий приділив організації молочарства в селянському господарстві та заохочував селян до розведення молочної худоби, організації кооперативних молочарень.

Згодом з’явилися його підсумкові праці, зокрема, “Молочарське книговодство”, “Наші молочарські кооперативи в 1925 році”, “Основи кооперативного молочарства”. З перших публікацій ученого можна виокремити сферу його наукових та організаційних зацікавлень, скеровуючи їх на розвиток суспільної агрономії та кооперативного руху в Східній Галичині. Своїми публікаціями Є. Храпливий прагнув зробити власні ідеї надбанням загалу. Розвиток молочарства, його кооперативну організацію Є. Храпливий розглядав через призму системності сільського господарства. Організація молочарства мала служити важливою ланкою в розбудові усіх елементів селянського господарства. І в цьому аспекті його можна вважати новатором, принаймні у контексті розвитку агрономічної думки.

Його перебування на посаді директора господарського товариства “Сільський господар” не лише пожвавило видавничу справу, але й сприяло появі нових видань (газета “Сільський господар” 1929 р.; “Сад і город” 1939 р.). Завдяки наполегливій пропагандистській діяльності, Є. Храпливий спільно з колегами пропагував господарські ідеї серед українських селян, що носили не лише економічний, але й національно-патріотичний характер. Особливою заслугою Є. Храпливого стало втілення у життя науково-дослідницького журналу “Український агрономічний вісник” (1934, 1938 рр.) та молодіжного часопису “Хліборобська молодь” (1934–1939 рр.). Саме у них Є. Храпливий найкраще реалізував себе як редактор, видавець і публіцист. Ведучи активне громадське життя, Є. Храпливий зумів реалізувати себе і як журналіст, про що свідчить запрошення в щоденник “Діло” у 1928 р. спочатку в якості журналіста, а упродовж 1931–1934 рр., як члена редакції та редактора з економічних питань.

Як член ради “Товариство письменників і журналістів ім. І. Франка”, він був не байдужий до долі української незалежної преси, брав активну участь у її розбудові, працював над проектом створення фонду допомоги українським журналістам.

Редакційно-видавнича, журналістська діяльність Є. Храпливого присвячена сільському господарству Східної Галичини була важливим чинником розвитку економічної думки та історії України.

У четвертому розділі **“Внесок Є. Храпливого у практику вдосконалення сільського господарства”** розглянуто його діяльність в “Сільському господарі”, окремо відзначено педагогічну роль у розвитку хліборобського фахового шкільництва.

Діяльність Є. Храпливого в “Сільському господарі” полягала у теоретичній і практичній підготовці селянства до більш продуктивної праці в сільському господарстві та кооперації. Це завдання Є. Храпливий реалізував за допомогою членів товариства “Сільський господар” упродовж 1928–1939 рр. За період його перебування на посаді директора “Сільського господаря” сформовано організаційну мережу товариства, що об’єднала агрономів, селян, громадських діячів і кооперативні союзи, створено власну професійну агрономічну організацію, визначено програму агрономічної діяльності, розв’язано проблему фінансування українських селян. Внаслідок чого товариство стало масовим, кількісно і якісно зріс його кадровий персонал.

Діяльність товариства ґрунтувалася на ідеології та політиці господарського націоналізму. Основне завданням, яке ставив перед собою Є. Храпливий, як директор “Сільського господаря”, покращити українське національне життя та досягти економічної самостійності українських земель у Польській державі.

Є. Храпливий до усіх питань підходив з наукової точки зору, був відмінним референтом і хорошим оратором, неодноразово представляв “Сільський господар” на різноманітних заходах українського та міжнародного рівнів, належав до організаторів та керівників важливих економічних конгресів.

Є. Храпливий, перебуваючи на посаді директора товариства “Сільський господар”, мав достатній організаційний досвід і фах інженера-агронома для розбудови сільського господарства. Будучи організатором “Сільського господаря” й теоретиком модерного українського хліборобства, незважаючи на значну організаційну завантаженість, проводив активну роботу, скеровану на розвиток товариства, створення його філій та гуртків у Східній Галичині.

Будучи теоретиком і практиком суспільної агрономії, Є. Храпливий усвідомлював, що поступ у сільському господарстві неможливий без освіченого селянина-хлібороба. Світовий і національний досвід неодноразово переконував Є. Храпливого у докорінній переорієнтації з прадідівських методів господарювання на використання новітніх агрономічних і організаційних технологій.

Основне завдання, що його поставив перед собою Є. Храпливий, перебуваючи на посаді директора “Сільського господаря”, полягало у покращенні добробуту українців за рахунок популяризації сільськогосподарських знань.

Є. Храпливий широко використовував усі існуючі на той час засоби масової інформації, пресу та радіо, дбав про поширення загальної освіченості народу, ведення точних видатків і прибутків, виступав за раціональну ощадність, ефективні форми ведення господарства. Спільно з представниками “Сільського господаря” розширював мережу періодичних видань, сприяв розвитку бібліотеки. Його підручники з пропаганди сільськогосподарських знань суттєво поповнили бібліотеку товариства.

Окрім теоретичної пропаганди нових методів ефективного ведення сільськогосподарських промислів, Є. Храпливий спільно з “Сільським господарем” особливу увагу приділяв наочній і практичній діяльності. Це пояснювалося тим, що, незважаючи на усі заходи, селяни і надалі залишалися найменш освіченими і теоретично переконати їх у доцільності ведення господарства на науковій основі було складно. Лише ознайомлення на практиці з конкретними результатами праці могло змусити селян впроваджувати нові методи господарювання.

Усе своє життя Є. Храпливий присвятив розвитку професійної економічної освіти. Спільно з представником Ревізійного союзу українських кооператив – Ю. Мудраком, Є. Храпливий вніс до польського уряду пропозицію створення української вищої агрономічної школи та запропонував план-бюджет цього проекту. Був одним із засновників україномовного державного рільничого ліцею у Черниці Жидачівського повіту, входив до складу шкільного комітету, що ставив за завдання будівництво сільськогосподарських шкіл.

Як директор “Сільського господаря” тісно співпрацював з товариством “Просвіта” та “Рідна школа” у питанні культурно-просвітницького розвитку українського села. За зразком США та країн Західної Європи втілював у життя навчальний проект у Східній Галичині – ХВМ при товаристві “Сільський господар”.

Є. Храпливий був організатор ХВМ, одним з творців української професійної педагогіки, яку він розглядав у контексті загальної освіти і культури молоді, що була носієм менталітету і традицій українського народу. У своїх працях завжди намагався адаптувати на національному ґрунті зарубіжні освітні технології й методи, базуючи їх на власних засадах і концепціях.

У **Висновках** узагальнено результати дисертаційного дослідження та сформульовано основні його положення, що виносяться на захист.

Проведений історіографічний аналіз свідчить про те, що тема громадської та наукової діяльності Є. Храпливого ще не була предметом спеціального комплексного історичного дослідження. Наявні праці містять лише опосередковані твердження та інформацію, яка переважно розкриває окремі епізоди життя й праці Є. Храпливого та його наукового доробку. Введені до наукового обігу джерела дали можливість відтворити цілісну картину ролі і значення українського вченого в громадському та науковому житті Західної України в першій половині ХХ ст., його місце в економічному поступі Східної Галичини.

Формування особистості майбутнього науковця визначено крізь призму процесу його виховання і навчання, а також визначення кола осіб, з якими він спілкувався у різні періоди свого життя (І. Галущинський, А. Мельник, І. Кедрин, З. Кузеля, В. Петрик, І. Пилипович, А. Палій, А. Мудрик, Д. Левицький, Є. Нагірний, І. Васильківський, І. Канюк, А. Романенко, Я. Зайшлий, І. Раковський, В. Децикевич, К. Левицький, Ю. Мудрак, О. Саєвич, В. Сімович, Є. Пеленський, Р. Сенишин, А. Ластовецький та багато інших). Родинне виховання і початкова сільська школа, потім гімназії у Тернополі, навчання на агрономічному факультеті Вищої школи аграрної культури у Відні (Hochschule Bodenkultur Wien) заклали основи світогляду. Значний вплив на Є. Храпливого мав його дід – о. С. Ганкевич, активний громадський діяч, просвітянин, високоосвічена і національно свідомою людиною, що належав до тієї генерації греко-католицьких священників, котра взяла на себе нелегке завдання відродження національної свідомості українців Східної Галичини.

З'ясовано, що у студентські роки він належав до найактивнішого у громадських та політичних питаннях українського студентського товариства "Січ". На початку 20-х років ХХ ст. брав активну участь у діяльності ЦеСуС, пізніше був одним з ініціаторів створення та діяльності КоДУС, що займалися організацією матеріальної допомоги українським студентам за кордоном. У період визвольних змагань вступив добровольцем до лав Української Галицької Армії.

Є. Храпливий належав до УНДО, найбільшої української політичної партії у Східній Галичині, що стояла на засадах компромісу між українцями й польською владою. Представники якої вважали, що життя українців під Польщею зможе поліпшитися тоді, коли вони активно включаться в господарсько-кооперативну й культурно-освітню роботу. Такої думки дотримувався і Є. Храпливий, вважаючи, що без наполегливої праці кооперація не зможе повноцінно представляти національні інтереси українства. Значну увагу Є. Храпливий приділив нововведенням польської влади – хліборобським палатам.

Т. Войнаровським, Ю. Павликовським та О. Луцьким створив Український клуб при ЛХП. У роки Другої світової війни перебував на посаді директора ЛХП. Громадська діяльність Є. Храпливого у 30–40-і рр. ХХ ст. тісно пов'язувалася з діяльністю УТТ, ТУА.

Висвітлена нами наукова діяльність Є. Храпливого скеровувалась на вивчення господарської економетрії та регіоніки, відтворювала господарський простір західноукраїнських етнічних територій з урахуванням її регіональних і локальних особливостей. Є. Храпливий активно працював над розвитком української економічної науки. Його наукова діяльність характеризується багатогранністю і новаторськими підходами, незважаючи на тематичну зорієнтованість передусім у галузі сільського господарства. За основу перебудови сільського господарства Є. Храпливий пропонував суспільну агрономію, її організаційно-виробничий напрямок у співпраці з кооперацією. У 30 – 40-і рр. ХХ ст. наукова діяльність Є. Храпливого тісно пов'язувалася з НТШ. У жовтні 1935 р. історико-філософська секція НТШ у Львові обрала Є. Храпливого дійсним членом, він співпрацював з І. Крип'якевичем, М. Чубатим, Я. Пастернаком, О. Терлецьким, І. Витановичем, Б. Барвінським, В. Кубійовичем, Й. Сліпим та іншими особами.

Досліджено, що у період 20–30-х рр. ХХ ст. будучи активним діячем українського кооперативного руху, зокрема у галузі кооперативного молочарства у Східній Галичині, Є. Храпливий опублікував низку статей з організації молочарства в селянському господарстві. В основному це були популярно-пропагандистські економічні та статистичні огляди. Підсумком його науково-практичної діяльності в кооперації стали видані ним підручники: “Молочарське книговодство”, “Наші молочарські кооперативи в 1925 році”, “Основи кооперативного молочарства”. Метою яких стало ознайомлення читача з утворенням кооперативного молочарства, його удосконаленням та поширенням на українських землях. Також автором розкрито господарські, технічні і організаційні основи кооперативного молочарства. Ці підручники стали настільними книгами для тих, хто працював у молочарській кооперації та тих, хто цікавився цією сферою сільського господарства.

Розкрита нами редакційно-видавнича та журналістська діяльність Є. Храпливого, що присвячувалася господарсько-організаційним, технічним питанням з національним та патріотичним підтекстом, є безумовно складовою його громадської і наукової діяльності. Як талановитий редактор та видавець, Є. Храпливий найкраще проявив себе у підготовці “Української сільськогосподарської енциклопедії”, зумівши об'єднати українських науковців з Західної України та в

еміграції, зокрема Чехо-Словаччини. Співавторами енциклопедії були видатні українські вчені-економісти, агрономи, кооператори: І. Витанович, В. Кубійович, М. Драгоманов, Ю. Русов, І. Мазепа; наукового економічного журналу “Український агрономічний вісник”; молодіжного журналу “Хліборобська молодь”, як співробітник “Української Загальної енциклопедії” та “Енциклопедії Українознавства”, як журналіст та член редакції з економіки у щоденнику “Діло”.

Аналізуючи громадську і наукову діяльність Є. Храпливого в товаристві “Сільський господар”, варто зазначити, що усе своє життя учений сприяв економічному, культурному і політичному відродженню українського села. Простежено, що упродовж 1928–1939 рр., перебуваючи на посаді директора “Сільського господаря”, опрацював і реалізував план розбудови сільськогосподарської культури і фахової агрономічної роботи у Східній Галичині.

З’ясовано, що значним був внесок Є. Храпливого у розвиток професійної української економічної освіти, модернізації хліборобства, що спиралися на міцні наукові та освітньо-виховні засоби. Він висунув пропозицію до польського уряду щодо будівництва у Львові вищої агрономічної школи, запропонував план та бюджет проекту. Брав активну участь у створенні Державного хліборобського ліцею з українською мовою навчання у Черниці. Став організатором ХВМ, власне цим подолавши відсутність професійних господарських шкіл в Східній Галичині. Для ХВМ Є. Храпливий підготував програму, видавши її окремою брошурою. Він був переконаний у тому, що саме освіта і наука виведуть українське селянство на шлях матеріального добробуту. На педагогічній ниві Є. Храпливий робив усе можливе, для того щоб перебудувати свідомість і психологію українського селянина, орієнтуючись у своїх планах на західноєвропейський досвід та молоде покоління.

Основні положення дисертації викладені у таких публікаціях

І. Статті у фахових виданнях

1. Заяць Н. Наукова та громадська діяльність Євгена Храпливого (1898–1949 рр.) / Н. Заяць // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – 2007. – Вип. 2. – С. 53–59.
2. Лубкович Н. Видавнича діяльність Євгена Храпливого / Н. Лубкович // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – 2008. – Вип. 3. – С. 59–64.

3. Лубкович Н. Наукова та громадська діяльність Євгена Храпливого: історіографія проблеми / Н. Лубкович // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – 2010. – Вип. 2. – С. 307–312.

4. Лубкович Н. Редакційна та журналістська діяльність Євгена Храпливого в міжвоєнний період (1925–1939 рр.) / Н. Лубкович // Волинські історичні записки: Збірник наукових праць. – 2010. – Т. 5. – С. 236–245.

5. Лубкович Н. Громадська та політична діяльність Євгена Храпливого / Н. Лубкович // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – 2011. – Вип. 1. – С. 58–63.

II. Матеріали Міжнародних і Всеукраїнських конференцій

1. Заяць-Лубкович Н. Науково-педагогічна діяльність Євгена Храпливого / Н. Заяць-Лубкович // Розвиток і збереження українського села – нагальна потреба сьогодення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 110-річчю від дня народження професора Євгена Храпливого та 110-річчю Національного аграрного університету. У 2-х ч. – Заліщики, 2008. – С. 63 – 68.

2. Лубкович Н. Участь Євгена Храпливого в діяльності товариства “Сільський господар” / Н. Лубкович // Матеріали Міжнародної наукової конференції “Просвіта” в національно-культурному житті українського народу (до 140-річчя з часу заснування) / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль, 2009. – С. 242–246.

3. Лубкович Н. Редакційна та журналістська діяльність Євгена Храпливого в міжвоєнний період (1925–1939 рр.) / Н. Лубкович // Матеріали III Волинської Міжнародної історико-краєзнавчої конференції. – Житомир, 2010. – С. 174–176.

4. Лубкович Н. Діяльність Євгена Храпливого в НТШ (30–40-ві рр. XX ст.) / Наталія Лубкович // Шості Богданівські читання: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Зб. наук. праць / Ред. кол.: В. Масненко, Ю. Присяжнюк, В. Гарната та ін. – Черкаси, 2011. – С. 211–213.

АНОТАЦІЯ

Лубкович Н. З. Громадська і наукова діяльність Євгена Храпливого (1898–1949 рр.). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.01 – історія України. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2012.

У дисертації здійснено комплексне дослідження громадської і наукової діяльності Євгена Храпливого в першій половині ХХ ст. Основну увагу приділено змісту, формам і напрямкам цієї діяльності. Розглянуто процес становлення світогляду, громадської та наукової діяльності.

Охарактеризовано діяльність Є. Храпливого у молодіжних громадсько-патріотичних організаціях та національному русі у роки Першої світової війни; висвітлено основні напрямки його наукової діяльності та її значення для української науки; досліджено вплив Є. Храпливого на становлення кооперативного руху в Східній Галичині; висвітлено його талант публіциста, журналіста і видавця науково-популярної та періодичної літератури для селян; з'ясовано роль Є. Храпливого у розбудові фахового хліборобського шкільництва; визначено місце Є. Храпливого в історії сучасної вітчизняної економічної науки.

Ключові слова: Євген Храпливий, Східна Галичина, громадська діяльність, наукова діяльність, кооперативний рух, суспільна агрономія, Наукове товариство імені Тараса Шевченка, “Сільський господар”, хліборобський вишкіл молоді.

АННОТАЦІЯ

Лубкович Н. З. Общественная и научная деятельность Евгения Храпливого (1898–1949 гг.). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2012.

В диссертации осуществлено комплексное исследование общественной и научной деятельности Евгения Храпливого в первой половине ХХ ст. Главное внимание уделено содержанию, формам и направлениям этой деятельности. Рассмотрен процесс становления мировоззрения, общественной и научной деятельности.

Дана характеристика деятельности Е. Храпливого в молодежных общественно-патриотических организациях и национальном движении Восточной Галичины в годы Первой мировой войны; отражены основные направления его научной деятельности и ее значения для украинской науки; исследовано влияние Е. Храпливого на становление кооперативного движения в Восточной Галичины; отражен его талант публициста, журналиста и издателя научно-популярной и периодической литературы для крестьян; проанализирована роль Е. Храпливого в развитии хлебоделъческого ученичества; установлено место Е. Храпливого в истории современной отечественной экономической науки.

Ключевые слова: Евгений Храпливий, Восточная Галичина, общественная деятельность, научная деятельность, кооперативное движение, общественная агрономия, Научное общество имени Тараса Шевченко, “Сильский господар”, хлебоделъческое образование молодежи.

ANNOTATION

Lubkovich N. Z. Public work and scientific effort of Yevgen Khraplyvyj (1898–1949). – On the rights of manuscript.

Thesis on receiving scientific degree of candidate of history science, speciality 07.00.01 – History of Ukraine. – Ternopil National Pedagogical University of Volodymyr Hnatuk, 2012.

It was made complex research of public work and scientific effort of Yevgen Khraplyvyj in the first part of 20th century in the thesis. Main attention was given to the content, forms and directions of this activity. It was examined the process of outlook formation, public work and scientific effort. It was defined the activity of Y. Khraplyvyj in youth public & patriotic organizations and Galich national movement in the years of World War I; described main directions of his scientific effort, and its significance for Ukrainian science; researched the influence of Y. Khraplyvyj on co-operative movement formation and development in the Eastern Galich; described his talent of publicist, journalist and publisher of popular scientific & periodical literature for peasants; found up the role of Y. Khraplyvyj in particularized grain-grower school building. It was ascertained the place of Y. Khraplyvyj in the history of contemporary economic science of our country.

Family upbringing and village elementary school, then gymnasium in Ternopil, study on the agronomical faculty at High school of agrarian culture in Vienna laid the foundation of outlook and further personality forming of Y. Khraplyvyj.

During the period of liberation competitions he volunteered to the ranks of the Ukrainian Galich Army. During students years he belonged to the most active in public and political questions Ukrainian students society “Sich”. In the beginning of the 20th of XX century he took active part in the activity of Central Union of Ukrainian Studentship. Later, in 40th he was one of the initiator of Commission for Assistance to the Ukrainian Studentship formation and work, who organized welfare for Ukrainian students abroad.

As for public work of Y. Khraplyvyj in homeland it worth mentioning that he belonged to the “UNDO”, the biggest Ukrainian political party in Eastern Galich. Y. Khraplyvyj paid considerable attention to the Polish government innovations – grain-growers self-authorities – grain-growers chambers. Together with T. Vojnarovskij,

Yu. Pavlykovskij, O. Lutzkij they formed Ukrainian Club by Lviv Grain-growers Chamber (LGC). In the years of World War II he took up a post of LGC director. Public &

organizational work of Y. Khraplyvyj in 30–40 of XX century closely connected with Ukrainian Technical Society, Society of Ukrainian Agronomists.

It is important to mention one more aspect of public & organizational work of Y. Khraplyvyj, essential part of his scientific interests. The latest were directed to the study of econometry and regionic, described economic space of Eastern Galich ethnic territories taking into account its regional & local peculiarities. Y. Khraplyvyj actively worked on the development of Ukrainian economic science. His scientific effort is characterized as many-sided and with innovative approaches, in spite of subject orientation, first of all in agricultural branch. Y. Khraplyvyj proposed common agronomy as the base of agriculture reconstruction, its organizational & production direction in contribution with co-operation. In October 1935 historic-philosophical section “NTSh” in Lviv elected Y. Khraplyvyj as an acting member, he collaborated with I. Krypyakevych, M. Chubatyj, Ya. Pasternak, O. Terleckyj, I. Vytanovych, B. Barvinskyj, V. Kubyovych, Yo. Slipyj and others.

As talented editor and publisher, Y. Khraplyvyj proved the best in preparing “Ukrainian agricultural encyclopedia”, he could unite Ukrainian scientists in Eastern Galich and abroad, particularly in Czechoslovakia. Co-authors of encyclopedia were outstanding Ukrainian scientists-economists, agronomists, co-operators: I. Vytanovych, V. Kubyovych, M. Dragomanov, Yu. Rusov, I. Mazepa; scientific and economic magazine “Ukrainian agronomical bulletin”; youth magazine “Grain-grower youth”, as employee of “Ukrainian General encyclopedia” and “Encyclopedia of knowledge about Ukraine”, as journalist and editorial staff member of economy in the diary “Dilo”.

During all his life the scientist fought for economic, cultural and political revival of Ukrainian village. During 1928–1939 when he took the post of the director “Village master” together with employees he worked up and realized the building up plan of rural economy culture and particularized agronomical work in Eastern Galich.

It was a considerable contribution by him to the development of professional Ukrainian economic education, grain-grower modernization, which relied on strong scientific, educational & pedagogical means. He put forward a proposal to the Polish government about building the High agronomical school in Lviv, offered the project plan and budget. He took active part in forming the State grain-growers lyceum with study in Ukrainian in Chernytsi. He became the organizer of “KhVM”, and overcame the absence of professional economic schools by it in Eastern Galich lands. Y. Khraplyvyj made the whole program for “KhVM”, and published it in separate brochure. He was sure that just education and science brought Ukrainian peasants to the rout of material well-being. In the pedagogical field Y. Khraplyvyj made all the possible to

rebuild subconscious and psychology of a Ukrainian peasant, directed in his plans to Western European experience and young generation.

Key words: Yevgen Khraplyvyj, Eastern Galich, public work, scientific effort, co-operative movement, common agronomy, Scientific society of Taras Scevchenko, “Village master”, grain-grower

Підписано до друку 03.01.2012 р.
Формат паперу 60х90/16. Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 99/69

Віддруковано у видавничому центрі “Вектор”
46018, м. Тернопіль, вул. Кривоноса, 2-Б,
Тел. (0352) 40-08-12, (0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ТР №33 від 06 грудня 2007р.
СПД Созанський А. М.